

NICOLAE BĂLCESCU ȘI PREOCUPĂRILE ISTORICE ALE LUI TIMOTEI CIPARIU

VALERIU NIȚU

Primele relatări despre Țara Românească publicate în Transilvania par să fie ale lui Zaharia Carcalechi, „ferlegărul” (editorul) tipografiei din Buda, care într-o succintă dare de seamă intitulată *Călătoria mea la București: un cuvânt sau două despre ređutul (balul) din București* (apărută în culegerea sa antologică *Biblioteca românească*, Buda, Partea IV, 1834, p. 55—57), prezintă unele detalii ale vieții mondene din Bucureștii anului 1834.

Ispitiți de mirajul călătoriilor, T. Cipariu și G. Barițiu sosesc din Brașov la București în 31 iulie/ 12 august 1836¹ unde rămân timp de 27 de zile. Împreună au prilejul să savureze pitorescul policrom al capitalei, să cerceteze biblioteca Mitropoliei care își organizase un catalog sistematic², Muzeul de științe naturale, Biblioteca națională (cu circa 8 000 de volume), să cunoască activitatea Societății filarmonice și a Societății literare înființată cu scopul de a traduce și tipări opere ale scriitorilor din literatura universală, în sfârșit, să întrețină fructuoase discuții cu I. Heliade Rădulescu, Petrarhe Poenaru, Aaron Florian, Eftimie Murgu, I. Cîmpineanu, Cezar Boliac, I. Voinescu II, I. Văcărescu, C. A. Rosetti etc. În cadrul acestui anturaj se discută despre teatru, activitatea tipografică și editorială, istoria patriei, învățămînt, despre înființarea unei societăți literare, „pentru unirea limbii”³. Însemnările de călătorie ale lui T. Cipariu⁴ și G. Barițiu nu pomenesc prezența lui N. Bălcescu care, atunci, avea doar 17 ani, dar care fusese apreciat de I. Voinescu II și I. Ghica pentru calitățile intelectuale și pentru pasionatele preocupări în domeniul istoriei, ca elev la Colegiul Sf. Sava. Întîlnirile prilejuiesc surprize plăcute. Aaron Florian oferă lui T. Cipariu primul volum din *Idee repede de Istoria Prințipa-*

¹ Vasile Netea, *Timotei Cipariu și George Barițiu călători prin Țara Românească în 1836, Note pe marginea unui text inedit*, în „Studii”, XI (1958), nr. 1, p. 121.

² Marta Anineanu, *Din istoria bibliografiei românești, Catalogul sistematic din 1836 al bibliotecii Mitropoliei din București*, în „Studii și cercetări de bibliologie” I. (1955), p. 113—127.

³ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 125.

⁴ Filiala Cluj a Academiei R. S. România, Secția manuscrise, nr. 259, publicat de Ștefan Manciulea sub titlul *Început de autobiografie*, Blaj, f.e. (1941).

tului Țării Românești (București, 1836), proaspăt apărut, pe care îl donează apoi și tânărului său învățcel N. Bălcescu. Se pare că datorită acestei prețioase lucrări, T. Cipariu și N. Bălcescu și-au îndreptat atenția spre istoria Țării Românești, completînd respectiva lucrare cu material documentar inedit sau mai puțin cunoscut. Ideea de a concepe istoria poporului român ca un întreg unitar se ivise în mintea acestora din studiul monumentalei opere a lui P. Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* (Buda, 1812), care a inspirat o generație de istorici. Așadar, Bălcescu și Cipariu s-au inițiat în studiul istoriei noastre prin raportare la izvoare comune care au pricinuit, în bună măsură, apropierea lor. Bălcescu cercetează documentele de arhivă și bibliotecile din Paris, Viena, Budapesta, Roma, sau alte centre culturale europene pe care le străbate, parțial, și Cipariu. Atît unul, cît și celălalt, au în vedere acele relații politice, economice, culturale, diplomatice sau de altă natură care au menținut unitatea între românii din Țara Românească și Transilvania. Iată de ce, nu întîmplător, se manifestă interesul lor, deopotrivă, pentru valorificarea materialului documentar privind istoria românilor de pe ambele versante ale Carpaților. Cu timpul, programul de valorificare a documentelor pe care îl aplică N. Bălcescu și A. Treboniu Laurian prin publicarea revistei „Magazin istoric pentru Dacia”, printre „prenumeranții” (abonații) căreia se numără și T. Cipariu din Blaj⁵, este adoptat de cele mai reprezentative periodice cu preocupări istoriografice ale secolului al XIX-lea. Difuzarea revistei lui Bălcescu și Laurian prin Transilvania în mai multe exemplare se explică și datorită faptului că redactorii acordă mare atenție publicării unor documente care se referă la trecutul Transilvaniei. Reproducerea acestor documente într-o limbă clară și înțeleasă, dar mai ales unele studii publicate de N. Bălcescu aici, la rubrica *Disertatoriul istoric* (printre care *Românii și fanarioții*, *Logofătul Miron Costin — istoricul Moldaviei*, *Postelnicul Konstandin Cantacuzino*, *Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpul mării lor*, *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Rumâne în deosebite timpuri* etc.) stîmulează și preocupările istorice ale lui T. Cipariu. În ziarul său „Organul lu minării” (1847), apoi în revista „Arhivu pentru filologia și istoria”, apărută la 1 ianuarie 1867, el acordă un spațiu considerabil documentelor istorice. Într-adevăr, constatăm că, puțin timp după tipărirea revistei lui Bălcescu și Laurian, într-o scrisoare din 26 ianuarie 1845, T. Cipariu cere lui G. Barițiu să i se expedieze, „Gazeta de Transilvania” și să i se înlesnescă procurarea „Magazinului istoric din București” căci, — adaugă învățatul filolog din Blaj — „precum văd, d-ta ai mijloc bun de a primi din Principate cîte un product interesant; mi-ai putea d-ta cîștiga și mie cînd și cînd cîte ceva?”⁶ Programul revistei întocmit de N. Bălcescu în acel *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*⁷ este apreciat de T. Cipariu ca un îndreptar prețios și pentru isto-

⁵ Pompiliu Teodor, *Din nou despre „Magazinul istoric pentru Dacia” în Transilvania*, în „Acta Musei Napocensis”, III (1966), p. 513.

⁶ *Ibidem*, p. 514.

⁷ N. Bălcescu, *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, în „Magazin istoric pentru Dacia”, Buc. I. (1845), p. 1—14.

ricii Transilvaniei care trebuie să-i urmeze îndemnul printr-o activitate intensă. Iată cuvintele lui T. Cipariu pe care le extragem dintr-o scrisoare (datată 7/16 februarie 1845) expediată lui G. Barițiu, la Brașov: „Magazinul istoric după programă e prea interesant, dar ce poți să aștepti de la acest institut adevărat colosal, împărțit într-atâtea rubrici, numai cîte 48 de coale pe an? Adevărat că așa se poate nădărdui o mare întindere mai ales și prețul fiindu-i așa moderat pentru acea țară. Întreprinderea e adevărat la vremea sa; că dintre toate, precum aiurea, așa și aicea cea dintîi trebuință este a ne cunoaște pre noi și ale noastre, care însă arareori s-au păzit și se păzesc”⁸.

După apariția revistei din București, G. Barițiu se grăbește să anunțe (VIII, 1845, p. 72) că la redacția „Gazeta de Transilvania” din Brașov se primesc abonamente și că primul număr din „Magazin istoric pentru Dacia” s-a tipărit în 1500 exemplare⁹. G. Barițiu continuă să informeze cititorii despre apariția revistei, menționînd primele patru numere ale tomului III din „Magazin istoric pentru Dacia” care „cuprind parte mare istoria românilor din Transilvania”¹⁰. Sub titlul *Literatura românească*, T. Cipariu publică în „Organul luminării” (I, 1847, p. 4) din Blaj o notiță despre nr. 2—4, tom. III, al revistei „Magazin istoric pentru Dacia”. Depășind cadrul unui simplu anunț publicitar, filologul ardelean, determinat de programul pe care-l schițează Bălcescu, solicită în „Organul luminării” colaborarea cărturarilor spre a prezenta „titulele monumentelor manuscrise române”¹¹ care se păstrează în diferite biblioteci publice sau particulare. Interesul crescînd pentru valorificarea documentelor istorice, după orientarea dată de Bălcescu, se explică dacă avem în vedere că ne aflăm în preajma revoluției din 1848, cînd românii transilvăneni își intensifică lupta pentru drepturi sociale și naționale, cînd argumentul istoric era căutat spre a susține temeinicia acestor drepturi. Iată de ce articolele publicate de Bălcescu au un puternic răsunset, așa cum rezultă și dintr-o însemnare făcută de Cipariu¹².

Dar interesul pentru activitatea istorică a lui Bălcescu este impulsionat și de variatele preocupări ale lui Cipariu. În accepțiunea „părintelui filologiei române, cum îl consideră S. Pușcariu,¹³ cercetarea vechilor tipărituri românești și interpretarea fenomenelor de limbă trebuiau să primească și o fundamentare istorică. Bogata documentare de care dispune Bălcescu în propria bibliotecă, pentru care achiziționase și rarități privind istoria Transilvaniei¹⁴, nu putea decît să atragă atenția bibliofilului Cipariu.

⁸ Biblioteca Academiei, Secția manuscrise, Corespondența primită de G. Barițiu de la T. Cipariu între 1836—1877, Ms. rom. nr. 994, f. 107.

⁹ *Înștiințări literare*, în „Gazeta de Transilvania”, Brașov, VIII (1845), p. 268.

¹⁰ „Gazeta de Transilvania”, IX (1846), p. 408, col. II.

¹¹ „Organul Luminării”, Blaj, I (1847), p. 22, col. II.

¹² Filiala Cluj a Academiei R. S. România, Arhiva istorică, fond T. Cipariu, Ms. nr. 2289.

¹³ Sextil Pușcariu, *Timotei Cipariu*, în „Luceafărul”, Budapesta, IV (1905), nr 15—16, p. 315—320.

¹⁴ Nicolae Liu, *N. Bălcescu, E. Winterhalder și biblioteca Magazinului istoric*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, II (1957), p. 137—163.

Apoi revista „Magazin istoric pentru Dacia“ îl mai avea în redacție pe profesorul A. Treboniu Laurian, cu care legase prietenie la Blaj și prin intermediul cărui, ca adept al principiului etimologic în ortografie, Cipariu probabil intenționa să-și propage sistemul ortografic în Țara Românească, deși nu accepta „hiperetimologismul“ acestuia¹⁵. Oricum, prin colaboratorul său A.T. Laurian și prin intermediul unor fruntași ardeleni ai revoluției din 1848 cu care avusese relații directe — printre care I. Axente Sever, C. Romanu-Vivu, S. Bărnuțiu, G. Barițiu, Aaron Florian etc. — Bălcescu se apropie mai mult de înțelegerea și receptivitatea lui Cipariu. La Blaj prin activitatea profesorilor A. Pumnul, I. Micu-Moldovan, I. V. Russu etc., preocupările pentru învățămîntul istoric în limba română, mai ales după 1848, creează un climat favorabil cunoașterii trecutului, ceea ce implică și o susținută informare documentară.

Contribuția lui Bălcescu, sub acest aspect, este mai substanțială. Dacă M. Kogălniceanu fusese „primul istoric care s-a ridicat împotriva istoriei pur dinastice și militare“, N. Bălcescu rămîne deschizător de drumuri ca „primul istoric care a scris o adevărată istorie socială la noi“¹⁶. Concepția istoricului aduce o anumită orientare creatoare în istoriografia noastră, ceea ce se poate remarca, după apariția revistei „Magazin istoric pentru Dacia“, prin interesul de a culege, sistematiza și publica documente inedite sau rare. Mai mult decît putea să stimuleze activitatea lui Kogălniceanu, la Blaj se manifestă interes pentru Bălcescu și datorită prestigiului pe care și-l cîștigase în 1848—1849 ca mesager al ideilor revoluționare. Prin relații directe sau intermediare, Blajul, ca centru cultural cu o bogată tradiție, primea publicații din Țara Românească, firește, în limita condițiilor impuse de autoritățile statului habsburgic. Ca și Al. Papiu-Ilarian în *Istoria românilor din Dacia superioară* (Viena, 1851—1852), T. Cipariu schițase în limba franceză, după refugiul său prin Țara Românească în martie-iunie 1849, planul unei lucrări de proporții care avea să prezinte luptele românilor din Transilvania secolului al XVIII-lea, pînă la evenimentele revoluției din 1848. În proiectul acestei lucrări, Cipariu notează pentru luna *octombrie 1848*: „Plecarea mea pentru Sibiu. Personalul Comitetului național. Funcțiunile și autoritatea Comitetului național, alături de guvern și de mișcarea națională“¹⁷. Din Sibiu, la 22 noiembrie 1848, N. Bălcescu expediază lui A. G. Golescu o scrisoare în care-l informează că „românii d-aci au început a organiza districtele românești puind funcționari români și introducînd limba română în actele publice“ că, în sfîrșit, i-a povățuit, să dea îndrumări deputaților spre „a se organiza cerînd la împăratul ca naționalitate română să fie unită sub o aceeași administrație română“¹⁸. Aceste îndrumări, întra-de-

¹⁵ Valeriu Nițu, *Contribuție la valorificarea activității filologice și istorice a lui T. Cipariu* în vol. „Studii de istorie și filologie“, II al Centrului de istorie, filologie și istoria artei din Tg. Mureș).

¹⁶ Andrei Oțetea, *Nicolae Bălcescu*, în „Revista Fundațiilor“ XIII (1946), nr. 1 (ianuarie), p. 102.

¹⁷ Șt. Manciulea, *Fuga lui Timotei Cipariu în Țara Românească, la 1849*, în „Transilvania“, 75 (1944), nr. 1 (ian.) p. 14.

¹⁸ N. Bălcescu, *Opere, IV, Corespondență, Scrisori, memorii, adrese, documente, note și materiale*, ediție critică de G. Zane, Buc., Edit. Academiei R.P.R., 1964, p. 116.

văr, au consecințe pozitive. În adresa (Sibiu, 25 noiembrie 1848) către D. Moldovan, administratorul județului Hunedoara, Comitetul națiunii române — din care făcea parte și T. Cipariu alături de S. Bărnăuțiu (președinte), A. T. Laurian, N. Bălășescu, I. Bran și Florian Micheș — își exprimă bucuria pentru faptul că „în comitatul Hunedorii s-a săvârșit restaurarea oficiolatlui și că românii au intrat în folosul drepturilor ce li se cuvine”¹⁹. În cadrul activității pe care o desfășura Comitetul la Sibiu, în noiembrie 1848, este probabil ca T. Cipariu să-l fi ascultat pe N. Bălcescu. Fără îndoială, aceste legături directe nu puteau decît să determine în și mai deosebită măsură interesul filologului din Blaj pentru activitatea și opera istoricului revoluționar.

Dacă ideile avansate pe care le difuza Bălcescu prin „Magazin istoric pentru Dacia” nu au fost asimilate integral și datorită unei optici limitate, de proveniență clericală, aceasta nu înseamnă că ele nu puteau avea o pronunțată înrîurire asupra lui Cipariu, prin modalitatea de a concepe unitar istoria poporului român. Urmărind faptele care au determinat formarea poporului român și continuitatea elementului daco-roman pe teritoriul Daciei, învățatul filolog din Blaj își lărgeste orizontul investigațiilor și nu reduce valorificarea documentelor numai la un singur aspect pur informativ sau argumentar. Bălcescu se pronunțase programatic în *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, iar prestigiul pe care-l cîștigase revista „Magazin istoric pentru Dacia” putea să contribuie la reprofilarea activității lui Cipariu.

Istoria nu se va mărgini să însumeze „un șir de oarecare întîmplări politice sau militare uscate”, nici „persoane privilegiate”, ci va trebui „să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, sentimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri”. O asemenea istorie este cu puțință să se realizeze — susține Bălcescu — pentru că „cei ce se ocupă de istoria noastră, nu trebuie a se ține numai de ceea ce au lucrat și au zis istoricii noștri; dar, tot într-o vreme, folosindu-se de adevăruri descoperite de dînșii să meargă mai departe, să alerge la izvoarele originale, să caute și să adune toate daturile putincioase, și atunci vor putea țese o bună istorie”²⁰. Acest îndemn care se adresa tuturor istoriografilor noștri are un profund ecou și asupra filologului din Blaj.

În rîndurile introductive la volumul *Acte și fragmente latine românești* (Blaj, 1855), T. Cipariu acordă însemnătate cuprinzătoare istoriei civile — politice, căci „prin cea politică cunoaștem pre un popor din partea socială, domestică, economică, comercială și de industrie, iar din cea religioasă cunoaștem starea lui morală, gradul culturii inimii și minții, progresul în arte și științe”²¹. Referindu-se la valorificarea documentelor, Cipariu exprimă un punct de vedere similar cu al lui Bălcescu, adăugînd: „Ci afară de operele istorice loc mai însemnat ocupă monumentele și documentele singuratece, care sunt

¹⁹ *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, Documente din colecțiile Academiei Române, Asociațiunii Transilvane și ale Muzeului Ardelean publicate de Silviu Dragomir, vol. II, Sibiu, 1944, p. 36.

²⁰ N. Bălcescu, *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, în „Magazin istoric pentru Dacia”, Buc., I. (1845), p. 2.

²¹ T. Cipariu, *Acte și fragmente latine românești*, Blaj, 1855, p. VII.

temeiul și materialele a tot edificiul istoric. Ele sunt și mai expuse perirei decât operele istorice, pentru că sunt singuratece și prea ușor se svîntură fără de a lăsa urmă după sine”²². Această grijă pentru păstrarea și valorificarea documentelor răzlețe pornește din conștiința omului de cultură care și-a format o concepție superioară despre dezvoltarea istorică a unui popor. Nu întîmplător, T. Cipariu deplînge pierderile suferite în 1848 de biblioteca sa din Blaj și ce adusesese cu sine în refugiu, la Sibiu,²³ dar apreciază publicațiile care valorifică documentele istorice, printre care „Magazin istoric pentru Dacia”, deoarece „precum în Moldova, așa și în Țara Românească se mai află încă multe documente istorice prețioase, nu numai ici-colea ca semănate, ci și adunate în biblioteci și arhive de ale familiilor și altor privați, căci de cele publice nu am cunoștință; precum se adeverește din edițiunile Letopisetelor moldovenesti și ale cronicarilor Țării Românești, curate (răspîndite) de dd. M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, T. Laurian etc., precum și din cele ce vom produce mai la vale”²⁴. Aceste aprecieri exprimate în nr. 2 din 1867 al revistei sale „Arhivu pentru filologia și istoria” se adaugă la cele pe care le formulase înainte de revoluția din 1848. Polihistorul Cipariu își continuă activitatea, mai temeinic și mai divers documentat, în spiritul acelorași idei creatoare lansate de Bălcescu. Datorită acestor idei, partea din programul revistei „Arhivu pentru filologia și istoria”, care se referă la investigarea documentară a trecutului, este bine conturată, Cipariu adăugînd următoarea precizare: „Cronicele le vom folosi spre verificarea faptelor istorice, diplomele spre defigerea datelor cronologice, cari mai ales în istoria Țării Românești încă tot nu sunt stabilite deplin. Iar ce nu vom putea folosi noi, fiindcă sperăm că lumea tot nu va pieri odată cu noi, le vom lăsa cel puțin consemnate nepoților după noi, ca să le știe cari și unde sunt...”²⁵ Încadrarea documentelor în spațiu și timp, la care se adaugă atenția pentru valorificarea diferențiată a variatelor categorii de documente, ne determină să semnalăm prezența concepției creatoare a lui Bălcescu, într-o și mai pronunțată măsură. Aceasta cu atît mai mult, cu cît neobositul redactor de la „Arhivu pentru filologia și istoria” continuă perseverent să-și manifeste preocuparea și pentru trecutul românilor din Țara Românească. Cipariu menționează, printre altele, un număr de peste 600 pagini de documente și epistole provenite din Țara Românească, un „diplomatarium românesc ce-l adunase repausatul dr. Vasile Pop pre la anul 1821, pre cînd adică boierimea Țării Românești era adunată în mare număr la Brașov, de la care, ca medic făcînd cunoștință, a căpătat o mulțime de diplome de ale principilor și boierilor țării, între cari unele foarte vechi”²⁶. Pentru valorificarea documentelor istorice semnalate în Transilva-

²² T. Cipariu, op cit., p. VII.

²³ Valeriu Nițu, *Contribuție la valorificarea activității de bibliofil a lui Timotei Cipariu*, în „Studii de istorie”, Buc., Edit. Academiei R. S. România, 1968, p. 68—69.

²⁴ T. Cipariu, *Consemnare de cărți și documente mai rare*, în „Arhivu pentru filologia și istoria”, Blaj, 1867, nr. II (5 februarie), p. 34.

²⁵ *Ibidem*, p. 34.

²⁶ *Ibidem*, p. 34—35.

nia era necesară difuzarea unei publicații periodice în genul revistei „Magazin istoric pentru Dacia”, care să concentreze preocupările istoriografilor și să le stimuleze activitatea. Inițiind publicarea aceluși „Archivu pentru filologia și istoria”, mărturisește Cipariu, „am simțit și necesitatea de a aduna la un loc o mare parte de documente atingătoare de soarta națiunii din zilele de bucurie și de amărăciune, cari sau încă nu erau date în cunoștința publică de care specie aveam o mare cantitate noi înșine, sau erau prea respirate prin multe cărți și colecțiuni, la cari nu fiecăruia-i da mîna de a putea ajunge, deși uzul lor pentru toți era într-o asemenea interesat”²⁷. Așadar, revista învățatului ardelean — deși este întâia noastră publicație periodică profilată în domeniul filologiei — devine concomitent o tribună a preocupărilor istorice. Ideea de a continua, sub această formă, valorificarea documentelor nu este izolată de inițiativa pe care o avusese Bălcescu și pe care o continuă Cipariu, precizînd: „Tot asemenea idee fără îndoială avură și alții, cari din asemenea scopuri începură a da la lumină atari colecțiuni sub diverse numiri, din cari unele se continuă pînă astăzi, iar altele au încetat sau parcă vor să înceteze, ca „Magazinul istoric pentru Dacia”, „Tesaurul de monumente”, „Arhivele”, „Uricariul” etc., toate prețioase monumente literare pentru istoria română, cînd îi va veni și ei ordinea de a fi scrisă după adevăr, sine ira et studio, iar nu denaturată și batjocurită ca pînă acum”²⁸. În Transilvania, după 1848 se simțea lipsa unei reviste de specialitate în domeniul studiilor de istorie, ceea ce izbuteste să realizeze, parțial, Cipariu prin „Archivu pentru filologia și istoria”. Inițiativa lui Cipariu urmărea și satisfacerea unui scop imediat, în sensul intensificării interesului pentru cunoașterea trecutului istoric care corespunde și programului de activitate al societății *Astra*. Dar revista lui Cipariu, apărută înainte de „Transilvania” (1868), oficina societății *Astra*, însemna de fapt o participare la dezvoltarea științei istoriografice și după experiența pe care o cîștigase de la Bălcescu. Această experiență se adaptează noilor cerințe ale cititorului mai avansat în preocupări științifice și culturale. „Timpurile noastre, adaugă Cipariu, devenind mai practice și publicul mai impacient decît în secolii trecuți, ne-am convins că publicațiunile, în formă de carte, astăzi nu mai au trecere decît la școlari, iar pentru celălalt public care deodată se face și foarte sceptic, pînea de toate zilele și de tot minutul nu pot fi decît cel mult foile volante și ce seamănă cu ele... Căci în adevăr, cine poate să mai aibă astăzi, în epoca căilor ferate și telegrafelor care zboară ca vîntul și ca gîndul din poveste, cine să mai aibă paciința de a prelege un volum de 25 de coale...?”²⁹ Așadar, continuînd valorificarea documentelor istorice, după 1867, într-o revistă de specialitate, Cipariu împlinea programul difuzat de Bălcescu, alături de publicațiile lui Al. Papiu-Ilarian („Tezaur de monumente istorice pentru România”, 1862—1864), B. P. Hașdeu („Arhiva istorică a României”, 1864—1865 și 1867; „Columna lui Traian”, 1870—1877)

²⁷ T. Cipariu, *Documente istorice bisericesti*, în „Archivu pentru filologia și istoria”, 1869, nr. XXIII (15 martie), p. 452.

²⁸ *Ibidem* p. 453.

²⁹ *Ibidem*,

ș.a. Ca vicepreședinte al societății *Astra*, Cipariu realiza, împreună cu G. Barițiu, și o parte din programul ei de activitate în domeniul cercetărilor istorice.

Dar pentru că activitatea societății *Astra* se extinde asupra valorificării științifice a documentelor necesare istoriografilor, se pune problema organizării unui fond documentar de specialitate. Stimulată de interesul lui Cipariu pentru difuzarea publicațiilor românești spre diferite centre din Transilvania (Sibiu, Năsăud, Beiuș, Bran, Rășinari, Săliște, Băița etc.), biblioteca *Astrei* din Sibiu începe să manifeste interes sub aspectul difuzării publicațiilor primite din Brașov, de la G. Barițiu, care menține legături directe cu librării și anticării din București. Din lista întocmită la 4 august 1867 de bibliotecarul I. Crețu, la Sibiu, constatăm că pentru biblioteca gimnaziului din Blaj, printre cele șapte titluri de publicații repartizate aici figurează și „Magazin istoric pentru Dacia” (tom. III fasc. I, din 1847). La data când s-a întocmit lista bibliotecarului, Cipariu continuă să fie preocupat de studiul istoriei și nu este lipsit de importanță faptul că un exemplar din publicația lui N. Bălcescu și A. T. Laurian pătrunde în Blaj prin intermediul bibliotecii *Astra* din Sibiu³⁰.

Raporturile existente între personalitățile care s-au dedicat cercetării trecutului, de talia lui Bălcescu și Cipariu, se pot urmări și aprofunda sub alte diverse aspecte determinate de activitatea închinată propășirii și luminării poporului. Din aceste raporturi pe care le-am surprins doar sumar, desprindem un factor esențial care a impulsionat preocupările lor multilaterale: pasiunea pentru adevăr și pentru dreptate, convenite poporului. Receptivi față de ideile înaintate ale epocii, Bălcescu și Cipariu ilustrează, împreună, mobilitatea și vigoarea acelor aspirații care au unit, prin luptă, o generație și care au contribuit la promovarea creatoare a științei istorice.

---

³⁰ Valeriu Nițu, *T. Cipariu și începuturile Bibliotecii „Astra” din Sibiu* (Comunicare științifică prezentată în 1968 la Sesiunea organizată de Biblioteca *Astra* din Sibiu).